

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Heist-op-den-Berg, Schoolstraat

Titel

*Archeologische prospectie met ingreep in de bodem
Heist-op-den-Berg, Schoolstraat*

Auteurs

Lina Cornelis, Sarah De Cleer, Tina Dyselinck

Opdrachtgever

Evillas nv

Projectnummer

2014-034

Plaats en datum

Gent, maart 2014

Reeks en nummer

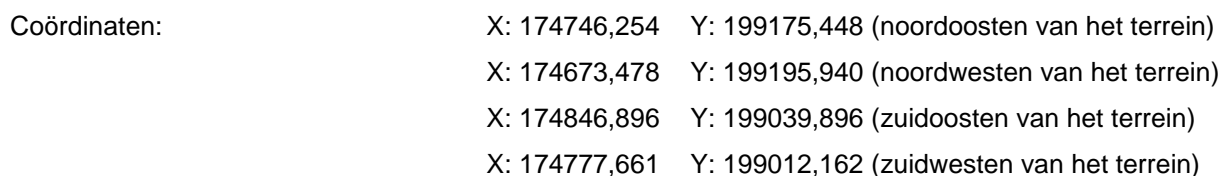
BAAC Vlaanderen Rapport 91

ISSN 2033-6898

© BAAC Vlaanderen bvba. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

Inhoud

1	Inleiding.....	1
1.1	Aanleiding onderzoek	1
1.2	Doel van het onderzoek.....	2
1.3	Opzet van het rapport.....	2
2	Bureauonderzoek.....	3
2.1	Geografische en bodemkundige situering.....	4
2.1.1	Geografische situering.....	4
2.1.2	Bodemkundige situering	4
2.2	Archeologische en historische situering	5
2.2.1	Historische gegevens van de regio	6
2.2.2	Cartografische gegevens.....	7
2.3	Archeologische gegevens	11
2.4	Archeologische verwachting.....	14
3	Resultaten proefsleuvenonderzoek	14
3.1	Methodologie	14
3.2	Bodem / Stratigrafie van de onderzoekslocatie.....	16
3.3	Sporen en structuren (Bijlage 8.1 Lijsten)	18
4	Vondstmateriaal	20
5	Besluit en waardering	21
5.1	Beantwoording onderzoeksvragen	21
5.2	Advies	22
6	Bibliografie	24
7	Lijst met figuren.....	26
8	Bijlagen	27
8.1	Lijsten	27
8.1.1	Sporenlijst.....	27
8.1.2	Fotolijst	27
8.1.3	Vondstenlijst	27
8.1.4	Profielenlijst	27
8.2	Kaartmateriaal	27
8.2.1	Overzichtsplan	27
8.2.2	Grondplan Deel 1.....	27
8.2.3	Grondplan Deel 2.....	27
8.2.4	Grondplan Deel 3.....	27
8.2.5	Advieskaart	27

Onderzoek:	Archeologische prospectie met ingreep in de bodem
Projectcode:	2014-034
Opdrachtgever:	Evillas nv Petrus Huysegomsstraat 6 1600 Sint-Pieters-Leeuw
Contactpersoon opdrachtgever	Walter Sevenants, Triharch onderzoek & advies bvba
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba
Vergunningsnummer:	2014/023
Naam aanvrager:	Tina Dyselinck
Projectleiding:	Tina Dyselinck
Terreinwerk:	Tina Dyselinck, Lina Cornelis en Olivier Van Remoorter, Nick Krekelbergh (bodemkundige)
Verwerking:	Tina Dyselinck, Lina Cornelis, Nick Krekelbergh
Wetenschappelijke begeleiding:	Stephan Delaruelle (Intergemeentelijk Archeoloog AdAK) Rica Annaert (Agentschap Onroerend Erfgoed) Koen De Groote (Agentschap Onroerend Erfgoed)
Trajectbegeleiding:	Alde Verhaert (Agentschap Onroerend Erfgoed Antwerpen)
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba
Grootte projectgebied:	ca. 1,24 ha
Grootte onderzochte oppervlakte:	ca. 1595,25 m ² (12,86%)
Termijn:	Veldwerk: 2 dagen
Reden van de ingreep:	Realisatie van een woonverkaveling bestaande uit 22 loten en een nieuwe insteekweg, binnen het projectgebied.
Bijzondere voorwaarden:	Opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed

Archeologische verwachting: Centraal in het projectgebied is er een drogere rug aanwezig. Het terrein werd tot op heden nog niet verstoord.

Omwille van de combinatie van het hoge archeologische potentieel en de aard en de omvang van de geplande werken, werd door Onroerend Erfgoed een archeologisch vooronderzoek geadviseerd.

Wetenschappelijke vraagstelling: Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Zijn er sporen aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- Is er microreliëf bewaard in het plangebied? Is de uitloper van de zandrug nog waarneembaar op het terrein?
- Is er een relatie tussen de microtopografie en de aangetroffen sporen?
- Strekt de site zich nog uit naar de aanpalende percelen?

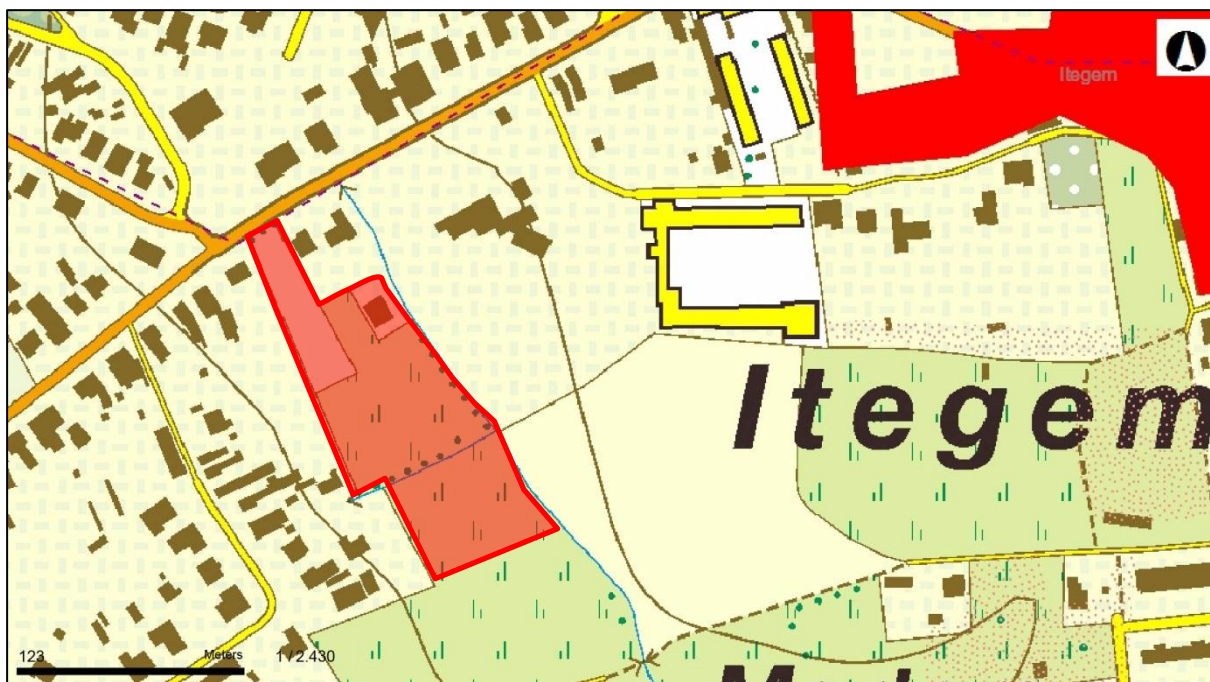
Resultaten: Er werden 13 sleuven en 4 kijkvensters gegraven met een totale oppervlakte van 1595,25 m². Er werden 10 natuurlijke en 22 antropogene sporen aangetroffen. Het gaat hier om greppels/grachten, kuilen en paalkuilen. Verschillende sporen hebben een jonge datering. Eén zone bevatte een halfcirkelvormige gracht van ca. 3m breed. Binnen en buiten deze gracht werden grote en kleine (paal)kuilen aangetroffen, die mogelijk kunnen behoren tot een structuur (gebouw?). De sporen in deze zone hebben een vermoedelijk datering in de volle en/of late middeleeuwen. Voor deze zone wordt een vlakdekkende opgraving geadviseerd.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Naar aanleiding van de verkaveling op het terrein gelegen aan de Schoolstraat in Heist-op-den-Berg (Figuur 1) heeft BAAC Vlaanderen bvba in opdracht van Evillas nv, een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Deze prospectie was opgelegd door het bevoegd gezag omdat bij de geplande graafwerken het bodemarchief en eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord zullen worden. De *in situ* bewaring van mogelijke archeologische waarden is aangeraden, wanneer dit niet mogelijk is zal bewaring ex situ noodzakelijk zijn.

Het onderzoeksgebied bevond zich in een gebied waarin reeds archeologische vondsten bekend zijn (zie verder bij 3.2.3.1). Het ging om diverse archeologische resten uit de *middeleeuwen*. De kans dat er archeologische sporen zouden aangetroffen worden binnen het plangebied was dan ook reëel.

Figuur 1: Situering onderzoeksgebied op de topografische kaart¹.

In het kader van het 'archeologiedecreet' (decreet van de Vlaamse Regering 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist, in samenspraak met het Agentschap Onroerend Erfgoed, eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de verkaveling. Dit kan door behoud *in*

¹ Provincie Antwerpen 2014a.

situ, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

Het projectgebied was ca. 1,24 ha. groot en werd omschreven als *Scm (matig droge lemige zandbodem met dikke antropogene humus A horizont)*.

Van het ca. 1,24 ha grote plangebied diende minimaal 12,5 % (ca. 1550 m²) archeologisch onderzocht te worden door middel van proefsleuven (10 %) en kijkvensters (2,5 %). Omwille van het aantreffen van waardevolle sporen werd in het totaal 1595,25 m² onderzocht in 13 sleuven en 4 kijkvensters.

Het onderzoek werd uitgevoerd op 10 en 11 februari 2013. Projectverantwoordelijke was Tina Dyselinck. Nick Krekelbergh, Olivier Van Remoorter en Lina Cornelis werkten mee aan het onderzoek. Contactpersoon bij de bevoegde overheid, Agentschap Onroerend Erfgoed Antwerpen, was Alde Verhaert. Contactpersoon bij de opdrachtgever (Evillas nv) was Walter Sevenants (Triharch onderzoek & advies bvba). Wetenschappelijke ondersteuning verkregen we van Stephan Delaruelle (Intergemeentelijk Archeoloog AdAK), Rica Annaert (Agentschap Onroerend Erfgoed) en Koen De Groote (Agentschap Onroerend Erfgoed).

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen (opgenomen in de Bijzondere Voorwaarden voor dit onderzoek) beantwoord worden:

- Zijn er sporen aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- Is er microreliëf bewaard in het plangebied? Is de uitloper van de zandrug nog waarneembaar op het terrein?
- Is er een relatie tussen de microtopografie en de aangetroffen sporen?
- Strekt de site zich nog uit naar de aanpalende percelen?

1.3 Opzet van het rapport

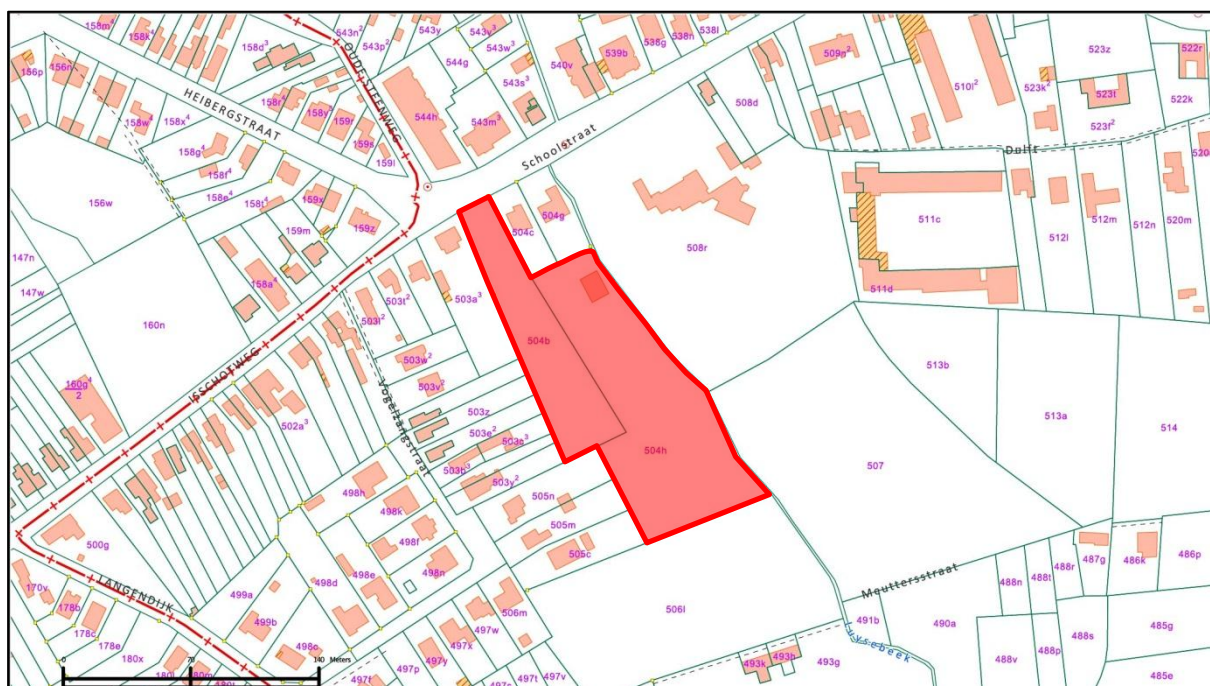
Na de samenvatting en dit inleidende hoofdstuk volgt het bureauonderzoek, met de gekende bodemkundige en archeologische gegevens betreffende het onderzoeksgebied en haar omgeving. Vervolgens wordt de toegepaste methode toegelicht. Daarna worden de resultaten van de archeologische prospectie gepresenteerd. Hieruit volgen een synthese en een advies voor eventueel vervolgonderzoek.

2 Bureauonderzoek

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde/geomorfologie/historie/archeologie van de onderzoekslocatie specifiek en zijn directe omgeving. Dit vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

Figuur 2: Situering onderzoeksgebied op een orthofoto².

Figuur 3: Situering onderzoeksgebied op de kadasterkaart³.

² AGIV 2014a.

2.1 Geografische en bodemkundige situering

2.1.1 Geografische situering

Het plangebied ligt ten zuiden van de Schoolstraat, vlakbij het centrum van Itegem (Figuur 2). Kadastraal is het gelegen in afdeling 4, sectie b op de percelen 504B en 504H (Figuur 3). De westelijke perceelsgrens wordt gevormd door een beek. Het plangebied was voor de start van het onderzoek in gebruik als grasland met bomen. Het maaiveld bevond zich op een hoogte van om en bij de 9,8 m +TAW. Het vlak werd aangelegd op een diepte van omstreeks 9,3 m +TAW.

2.1.2 Bodemkundige situering

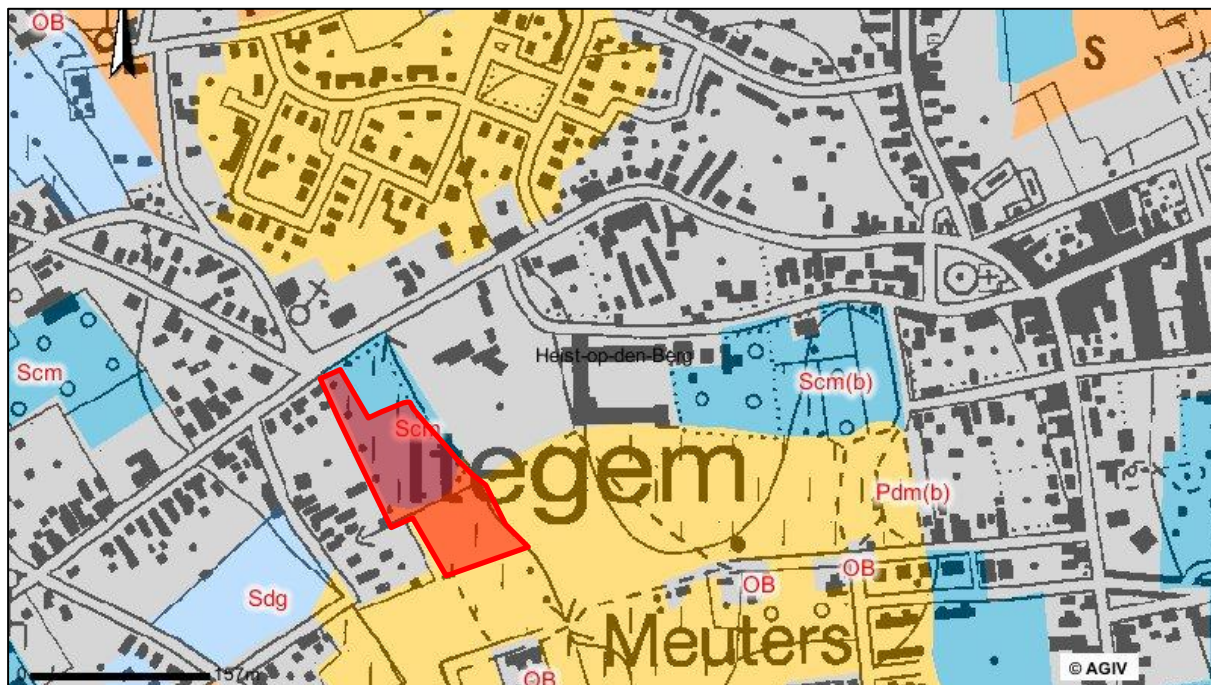
Het plangebied is gesitueerd in de Kempische laagvlakte, die gelegen is tussen het Scheldebekken in het westen en het Limburgs Plateau in het oosten. In het noorden loopt de Kempische laagvlakte door op Nederlands grondgebied. Volgens de bodemassociatiekaart maakt Heist-op-den-Berg deel uit van de associatie van het Lemig-Zandgebied. Het gaat hierbij om een bodemassociatie die begrensd wordt door de Nete en de Dender en gekenmerkt wordt door een quartair zanddek van niveo-eolische oorsprong. Volgens de quartairgeologische kaart komen in het plangebied eolische afzettingen van het Weichselien (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het quartair (HQ) voor. Dit zand, dat in het Laat-Weichseliaan is afgezet, is doorgaans matig fijn, goed gesorteerd en heeft meestal een geelgrijze tot lichtgrijze kleur. Binnen het dekzand komen lokaal lateraal beperkt vervolgbare inschakelingen van leem voor. Het dekzand vormt doorgaans lage landduinen, al komt het (al dan niet als verspoeld dekzand) ook voor als vlaktevormende eenheid.

De tertiaire ondergrond wordt er gevormd door een klei -zandsubstraat, het Diestiaan, dat dagzoomt op de heuvels. Deze Laat-Miocene afzetting bestaat doorgaans uit grofkorrelig, glauconietrijk zand met een groene tot bruine kleur. Naast kleiige inschakelingen bevatten de mariene Zanden van Diest micahoudende niveaus en limonietconcreties. De eveneens mariene Formatie van Kasterlee bestaat hier uit bleekgroene tot bruine, kleihoudende fijne zanden en bereikt in de omgeving van het plangebied een maximale dikte van circa 15 m. Plaatselijk worden de Zanden van Diest bedekt door de vroeg-pliocene Formatie van Kasterlee. Ook de Formatie van Kasterlee bevat aanrijkingen van mica en glauconiet, evenals kleiige inschakelingen die vaak paars van kleur zijn. Op andere plaatsen ten westen en ten oosten van de Kempen worden de Zanden van Diest rechtstreeks afgedekt door de pliocene Formatie van Lillo, welke hier wordt gevormd door groene tot grijsbruine, licht glauconiethoudende fijne zanden met een wisselend kleigehalte. Het betreft een ondiepe mariene afzetting die ter hoogte van de Kempense Heuvelrug (tussen Herentals en Retie) lateraal overgaat in de littorale Formatie van Poederlee. Deze kustafzetting bestaat uit bleek getinte, limoniethoudende zanden met aan de basis een niveau met afgeplatte kwartskeitjes, het Hukkelberg-grind. Dit basisconglomeraat bevindt zich doorgaans ook aan de basis van de Formatie van Lillo, hetgeen pleit voor de temporele equivalentie van de Formaties van Lillo en Poederlee.

³ www.geopunt.be

2.1.2.1 Bodemkaart van Vlaanderen

Volgens de bodemkaart (Figuur 4)⁴ is de bodem in het plangebied gekarteerd als *Scm* (matig droge lemig zandbodem met dikke antropogene humus A horizont) en *Pdm(b)* (matig natte licht zandleembodem met dikke antropogene humus A horizont).

Figuur 4: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen⁵.

2.1.2.2 Geologische opbouw

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen*⁶ wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door de *Formatie van Diest* (*Dt*) dat bestaat uit heterogeen groen tot bruin zand, meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken, kleirijke horizonten, schuine gelaagdheid, glauconietrijk, micarrijke horizonten⁷.

Volgens de quartairgeologische kaart komen in het plangebied *eilische afzettingen* (zand tot silt) van het *Weichseliaan* (Laat-Pleistoceen), mogelijk *Vroeg-Holoceen* (*ELPw*) (zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen) en/of *hellingsafzettingen* van het *Quartair* (*HQ*) voor. Er zijn geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie⁸.

2.2 Archeologische en historische situering

Binnen dit kader wordt eerst een klein historisch overzicht gegeven over de ruime regio van het onderzoeksgebied, daarna worden de reeds gekende archeologische waarden uit de nabije omgeving opgesomd.

⁴ AGIV 2014b.

⁵ AGIV 2014b.

⁶ DOV Vlaanderen, 2014a.

⁷ DOV Vlaanderen, 2014b.

⁸ DOV Vlaanderen, 2014b.

2.2.1 Historische gegevens van de regio

Heist-op-den-Berg is gelegen in de Antwerpse Zuiderkempen, in het oosten van het arrondissement Mechelen, en grenst in het zuiden aan de provincie Brabant⁹.

De heuvel is het meest opvallende landschappelijke kenmerk van Heist-op-den-Berg, 48 m boven de zeespiegel. Deze was 15 miljoen jaar geleden een zandbank. Op dat moment bevond Heist zich op de overgangszone van de zee naar het vasteland, aan de kustlijn. Bij het terugtrekken bleef deze zandbank staan, de *berg*¹⁰.

De oudste geschiedenis van Heist-op-den-Berg is niet echt duidelijk, door een gebrek aan archeologische vondsten. Er zou menselijke aanwezigheid geweest zijn in deze regio tijdens het neolithicum, op basis van de vondst van enkele neolithische schrabbers en pijlpunten, maar het fragmentarisch karakter van de vondsten laat niet toe om een inschatting te maken over de aard en de omvang van de bewoning. Hetzelfde kan gezegd worden voor de bronstijd, de ijzertijden de Gallo-Romeinse periode¹¹.

Over het ontstaan van Heist bestaan er twee theorieën, volgens de eerste zou de vroegste bewoningskern zich ontwikkeld hebben in het huidige gehucht Lo, waar zich ook de oudste parochiekerk situeerde. In de 14de eeuw zou de kern verschoven zijn naar de “*berg*”, bij de bouw van de Sint-Lambertuskerk. Bij de tweede theorie gaat men er van uit dat de oudste bewoningskern zich situeerde op de “*berg*”, op basis van het concentrisch patroon in het wegennet met de berg als middelpunt^{12 13}.

De eerste vermelding van Heist dateert uit 1008. In een oorkonde uitgevaardigd door de Duitse keizer Hendrik II, in verband met de graasrechten van het *Waverwoud* die geschonken werden aan de prinsbisdommen van Luik, is melding van Heist-op-den-Berg. Het *Waverwoud* was het schaars bewoonde gebied tussen de Dijle en de Nete, ten oosten van Mechelen, en omvatte ook Heist. Bij het ontstaan van het hertogdom Brabant vormde Heist en het district Mechelen een Luikse enclave binnen het hertogdom. In 1333 werden de rechten op de heerlijkheid verkocht aan de graaf van Vlaanderen. Midden 15de eeuw werden de Bourgondische hertogen de nieuwe heren door hun centralisatiepolitiek. Ca. 1550 was de heerlijkheid Mechelen de kleinste van de Zeventien Provinciën, met het gebied binnen de omwalling (stad), de onmiddellijke omgeving (district) en de heerlijkheden Heist en Gestel (ressort). Heist was nog onderverdeeld in afzonderlijke leefgemeenschappen of “*heerdgangen*”, die behouden bleven tot de Franse Revolutie¹⁴. “*Heerd*” is Oudnederlands voor “*kudde*”, *heerdgang* was een pad waarlangs de kudde naar de gemeenschappelijke weide werd gebracht. In ruimere betekenis duidde *heerdgang* op een min of meer afzonderlijke leefgemeenschap¹⁵.

In 1559 werd Heist verkocht door Filips II aan de rijke Antwerpse koopman Gaspar Schetz (heer van Grobbendonk). “*Land ende Vrijheid van Heist*” (1630) verwees naar het speciale statuut van Heist,

⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014a.

¹⁰ Gemeente Heist-op-den-Berg 2014.

¹¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014b.

¹² Inventaris Onroerend Erfgoed 2014b.

¹³ Gemeente Heist-op-den-Berg 2014.

¹⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014b.

¹⁵ Gemeente Heist-op-den-Berg 2014.

met een eigen schepenbank, samengesteld uit zeven schepenen, voor de rechtspraak. Vanaf 1726 was Heist eigendom van de familie d'Ursel tot aan de val van het Ancien Régime. Heist behoorde op kerkelijk vlak tot het bisdom Kamerijk tot in 1559, dan kwam het onder het bisdom Antwerpen^{16 17}.

Na de Franse Revolutie kwam er een einde aan *Land ende Vrijheid van Heist* met de oprichting van het kanton Heist in 1795, dat verschillende vormen heeft gekend met een toevoegen en afscheiden van verschillende gemeenten en gehuchten¹⁸.

In de 19de eeuw werd het wegennet uitgebreid en verbeterd wat een belangrijke impact had op de economische ontwikkeling van Heist. De landbouwnijverheid (aardappelen, groenen en fruit,...) was de belangrijkste bron van inkomsten tot aan de Tweede Wereldoorlog. In de gehuchten Goor en Kwade waren kleilagen aanwezig. Hierdoor ontwikkelde zich een belangrijke steenbakkersbedrijvigheid in de 18de eeuw, die verdween eind 19de eeuw¹⁹.

De Schoolstraat werd genoemd naar de aanwezigheid van de school²⁰. Concreet voor de Schoolstraat zijn nog een aantal relictten bewaard gebleven, onder andere *Dubbelschool en onderwijswoningen* opgericht in 1872 naar het ontwerp van de provinciale architect L. Blomme, als dubbelschool voor jongens en meisjes met flankerende onderwijswoningen²¹.

In de Schoolstraat staan nog enkele burger-, dorp- en herenwoningen uit het derde kwart van de 19de eeuw en het interbellum. Eén ervan, aan de overzijde van het onderzoeksgebied, is een eclectische burgerwoning met Moorse reminiscenties uit de jaren 1920, met de typische geschilderde omlijstingen in de vorm van een hoefijzer en met art-deco getint glas in lood²².

2.2.2 Cartografische gegevens

Om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of het landgebruik van het perceel is gewijzigd door de tijd heen, zijn historische kaarten geraadpleegd. Er werden verschillende historische kaarten bestudeerd: de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (2de helft 18de eeuw), de Atlas van de Buurtwegen (ca. 1840), de Vandermaelenkaart (2de helft 19de eeuw) en de kadasterkaart van Philippe-Christian Popp (2de helft 19de eeuw).

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778)

Op de *Ferrariskaart* is de Schoolstraat reeds herkenbaar en binnen het onderzoeksgebied is er geen bebouwing aangeduid, enkel akkers en weilanden (

¹⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014b.

¹⁷ Gemeente Heist-op-den-Berg 2014.

¹⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014b.

¹⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014b.

²⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014c.

²¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2014d.

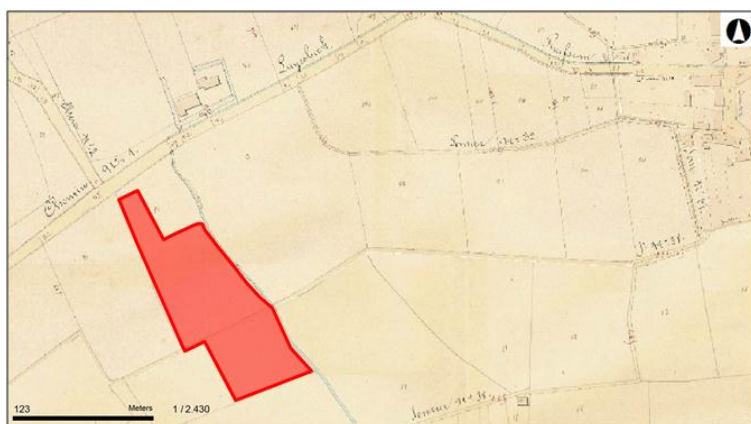
²² Inventaris Onroerend Erfgoed 2014e.

Figuur 5)²³. Er loopt wel duidelijk een beek langs het plangebied. Er is heden ten dage ook nog een beek aanwezig aan de rand van het onderzoeksgebied. Mogelijk is dit dezelfde beek of is deze heraangelegd op ongeveer dezelfde locatie. De bewoningskern van Itegem is eveneens aangeduid op de historische kaart.

Atlas van de Buurtwegen (ca. 1840)

De Atlas van de Buurtwegen, opgesteld rond 1840, geeft een vergelijkbaar beeld, het onderzoeksgebied is grotendeels als akkers en weilanden aangeduid (

Figuur 6)²⁴. Het stratenpatroon en de onderverdeling van de percelen vertonen grote gelijkenissen met de huidige situatie. De Schoolstraat ten noorden van het plangebied is duidelijk herkenbaar, net als de bewoningskern van Itegem.

Vandermaelen (tweede helft 19de eeuw)

De Vandermaelenkaart geeft een vergelijkbaar beeld als de Ferrariskaart. De Schoolstraat is reeds herkenbaar en binnen het onderzoeksgebied is er geen bebouwing weergegeven, enkel akkers en

²³ Digitale Bibliotheek van de Koninklijke Bibliotheek van België 2014b.

²⁴ Provincie Antwerpen 2014b.

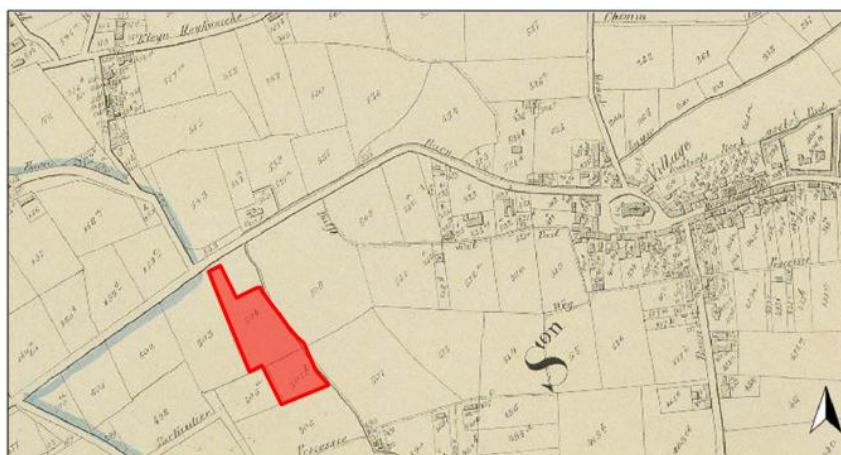

weilanden

Figuur 7). De bewoningskern van Iteghem is eveneens afgebeeld op de historische kaart.

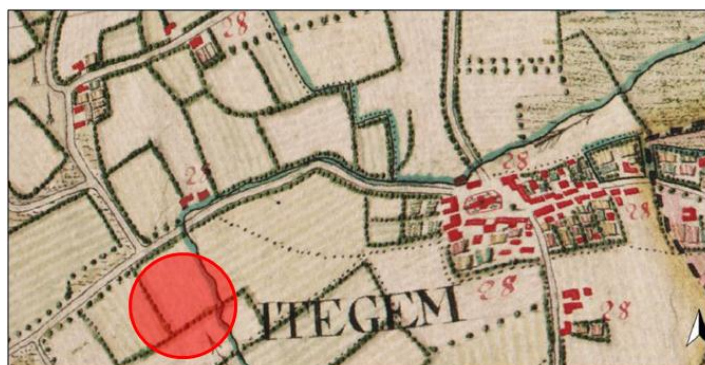
Poppkaart (tweede helft 19de eeuw)

De kaart van Philippe-Christian Popp (*Atlas cadastral parcellaire de la Belgique*) (

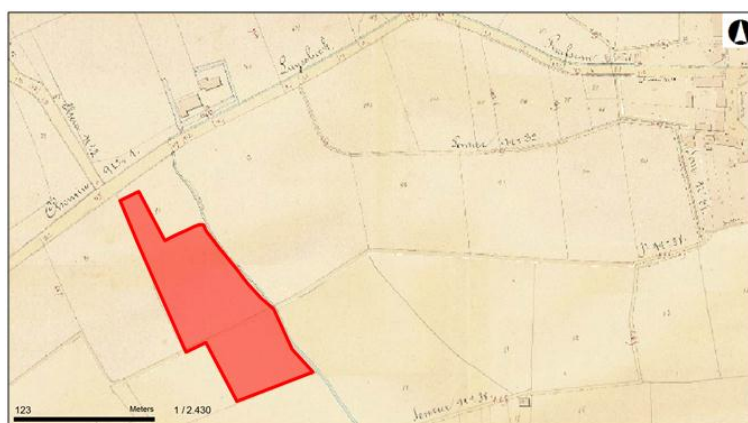

Figuur 8)²⁵ opgesteld in de tweede helft van de 19^e eeuw, vertoont een gelijkaardig beeld. Ook hier is het gebied vermoedelijk grotendeels in gebruik als akkers en weilanden. Het stratenpatroon afgebeeld op de kaart vertoont grote gelijkenissen met het huidige weggennet, net als de percelering. De Schoolstraat en de bewoningskern van Iteghem zijn duidelijk herkenbaar.

²⁵ Digitale Bibliotheek van de Koninklijke Bibliotheek van België 2014b.

Figuur 5: Onderzoeksgebied op de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (Ferrariskaart) (1771-1778)²⁶.

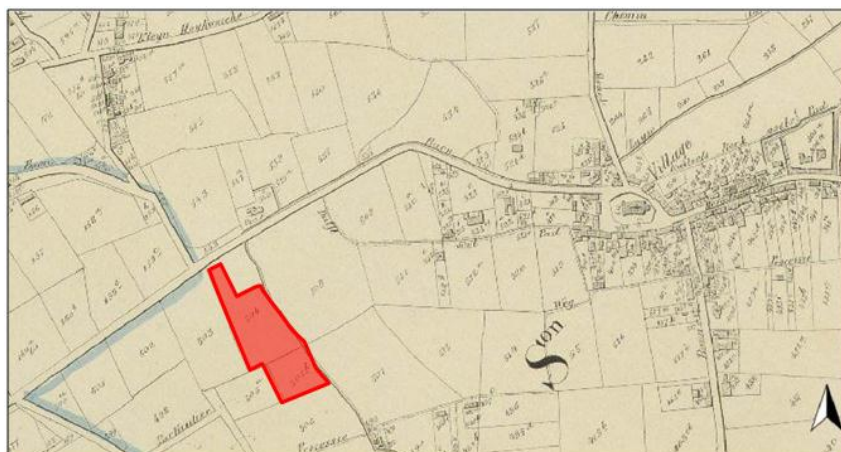
Figuur 6: Situering onderzoeksgebied op de Atlas van de Buurtwegen (ca. 1840)²⁷.

Figuur 7: Situering onderzoeksgebied op de kaart van Vandermaelen (1846 – 1854).

²⁶ Digitale Bibliotheek van de Koninklijke Bibliotheek van België 2014a.

²⁷ Provincie Antwerpen 2014b.

Figuur 8: Situering onderzoeksgebied op de Poppkaart (1842 – 1879)²⁸.

2.3 Archeologische gegevens

2.3.1.1 Voorgaande archeologische vondsten

Om in te schatten wat het archeologisch potentieel van het terrein aan de Schoolstraat te Heist-op-den-Berg is, werd gekeken naar wat er archeologisch al bekend is uit de omgeving van het plangebied. Daarvoor is de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) als uitgangspunt gebruikt.

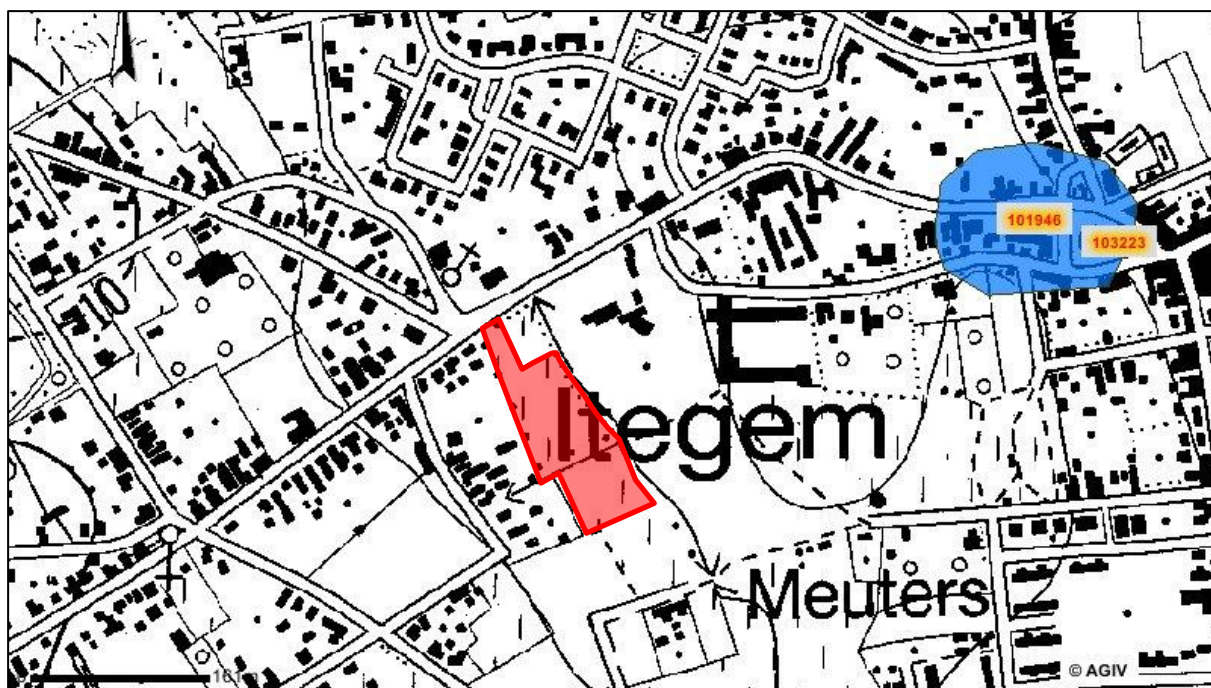
In de CAI zijn archeologische waarden uit heel Vlaanderen verzameld. Hoewel de inventaris niet geheel volledig is, kan ze toch dienen als eerste inzicht in wat er archeologisch in een gebied aangetroffen is. Voor het plangebied aan de Schoolstraat zijn er enkele archeologische waarden gekend (Figuur 9 en Figuur 10)²⁹.

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied zijn er twee vindplaatsen te zien op de CAI, binnen de bewoningskern van Itegem³⁰.

²⁸ Digitale Bibliotheek van de koninklijke bibliotheek van België 2014b.

²⁹ Centraal Archeologische Inventaris 2014.

³⁰ Centraal Archeologische Inventaris 2014.

Figuur 9: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met vindplaatsen in de onmiddellijke omgeving³¹.

Locatie 101946 is gelegen in de Schoolstraat. Het gaat hier om structuur 947, een waterput die op 30 m van het dorpsplein werd aangetroffen. Deze bestond uit een uitgeholde eikenstronk met drie segmenten en werd op basis van een ¹⁴C-datering in de volle middeleeuwen (10de eeuw) gesitueerd (vermoedelijk niet correct door mogelijk foute monsternamen).

Locatie 103233, Den Bosch, is hier zeer dicht bij gelegen. Het gaat om structuur 2626, een (verdwenen) alleenstaande site met walgracht, gesitueerd in de 18de eeuw op basis van de *Ferrariskaart* (*terminus ante quem*).

Verder heeft ook Studiebureau Archeologie³² een vooronderzoek uitgevoerd aan de Isschotweg in Itegem. Deze locatie (Figuur 10 **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) is nog niet toegevoegd aan de CAI. Op dit terrein echter werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen. Er werden slechts 12 sporen aangetroffen, waaronder 4 paalkuilen, 4 greppels, 1 kuil en een recente vergaarpuit, waarvan 2 sporen achteraf natuurlijk bleken te zijn. Er werd geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Verder in de omgeving van het onderzoeksgebied liggen nog andere vindplaatsen (Figuur 10). Ca. 2,5 km (vogelvlucht) meer noordelijk ligt locatie 102683, met structuur 2128 uit de 18de eeuw (1771: *terminus ante quem*). Het gaat hier om een alleenstaande site met walgracht, waarvan de grachten zijn verdwenen.

Op ca. 4 km (vogelvlucht) meer naar het zuiden, aan de Cuperuslei en de Bossestraat (Heist-op-den-Berg), voerde Studiebureau Archeologie een vooronderzoek³³ uit. Deze locatie werd niet opgenomen in de CAI. Er werd een cluster van drie paalsporen aangetroffen, doch omwille van de afwezigheid van

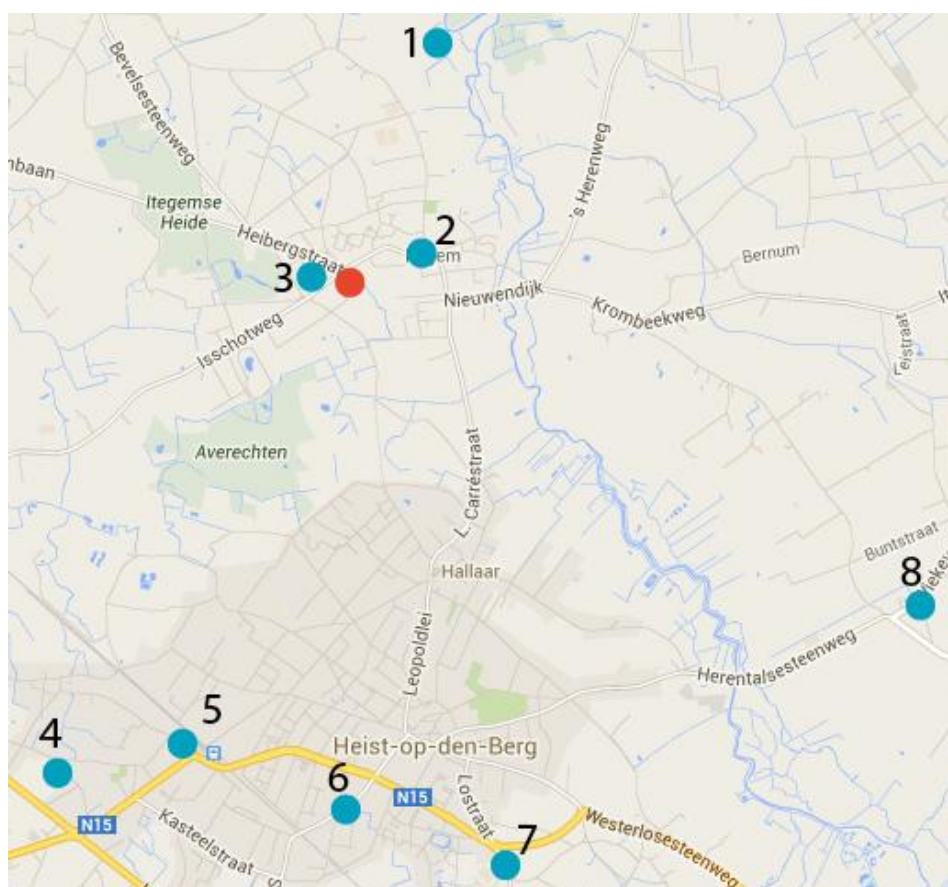
³¹ Centraal Archeologische Inventaris 2014.

³² <http://www.studiebureau-archeologie.be/projects/Archeo%20Rapport%20143%20Bundel.pdf#zoom=100>

³³ <http://www.studiebureau-archeologie.be/projects/Archeo%20Rapport%20176%20Bundel.pdf#zoom=100>

geassocieerd vondstmateriaal kon men deze sporen niet dateren. Vervolgonderzoek werd hier niet geadviseerd. Op ca. 4,5 km (vogelvlucht) ten zuidoosten van de site, aan de Maalhofdijk (bij de Wiekevorstsesteenweg) voerde Studiebureau Archeologie nog een vooronderzoek uit³⁴. Deze locatie werd ook niet in de CAI opgenomen. Hier werden ook geen archeologisch relevante sporen aangetroffen en vervolgonderzoek werd ook hier niet geadviseerd.

Op ca. 5 km (vogelvlucht) ten zuiden van de site bevindt zich locatie 162991, waar een onderzoek werd uitgevoerd door All-Archeo³⁵ aan de Werftsesteenweg (Heist-op-den-Berg). Hier is structuur 162906 aangetroffen uit de metaaltijden-Romeinse tijd met handgevormd aardewerk in de sporen. Verder werden nog 5 niet gedateerde paalsporen aangetroffen en paalsporen uit de middeleeuwen met enkele fragmenten Rijnlants Roodbeschilderd aardewerk.

Figuur 10: Aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en de besproken locaties (blauw) 1: locatie 102683; 2: locatie 101946 en locatie 103233; 3: Isschotweg, Itegem; 4: Biekorfstraat, Heist-op-den-Berg; 5: locatie 162991; 6: Cuperuslei-Bossestraat, Heist-op-den-Berg; 7: locatie 159292; 8: Maalhofdijk, Heist-op-den-Berg.

Niet ver van de Werftsesteenweg voerde BAAC Vlaanderen bvba een onderzoek uit aan de Biekorfstraat³⁶. Deze locatie werd niet in de CAI opgenomen. In het plangebied zijn geen sporen aangetroffen, enkel recente verstoringen. Er werd dan ook geen vervolgonderzoek geadviseerd.

³⁴ <http://www.studiebureau-archeologie.be/projects/Archeo%20Rapport%20075%20Bundel.pdf#zoom=100>

³⁵ Derieuw e.a. 2012.

³⁶ Krekelbergh & De Cleer 2013.

Op ca. 5,5 km (vogelvlucht) ten zuiden van de site voerde All-Archeo³⁷ een vooronderzoek en een opgraving uit in de Lostraat (Heist-op-den-Berg). In de CAI staat deze locatie onder het nummer 159292. Het gaat hier om structuur 159070, sporen van bewoning (een gebouwplattegrond, twee vierpostenspijkers en een zespostenspijker) uit de metaaltijden, meerbepaald de ijzertijd, die behoren tot een nederzetting. Verder zijn er bewoningssporen uit de volle middeleeuwen in de vorm van een vierpostenspijker, kuilen, greppels en paalkuilen en een alleenstaande plattegrond van een hoofdgebouw gevonden. Er werden tenslotte ook nog muurresten uit de nieuwe tijd aangetroffen.

2.4 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er structuren zullen aangetroffen worden. Het onderzoeksgebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen. Op de historische kaarten staan enkel velden afgebeeld en voor het plangebied en de directe omgeving zijn weinig archeologische waarden gekend. Dit betekent echter niet dat er een lage verwachting kan voorop gesteld worden aangezien de ligging van het plangebied mogelijk een plaats in het landschap is met een sterke aantrekkingskracht voor bewoning en akkerbouw in het verleden. Bovendien zijn de historische bronnen vrij fragmentair te noemen als het aankomt op 'gewone' bewoning. Hetzelfde kan gezegd worden over de historische kaarten (voornamelijk de Ferrariskaart) en bij deze bronnen moet ook rekening worden gehouden met het feit dat de vroegst bestudeerde kaart dateert uit de 18de eeuw. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren konden toen reeds verdwenen zijn.

Voor de oudere perioden (steentijden, metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen) is er helemaal niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het onderzoeksgebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek.

3 Resultaten proefsleuvenonderzoek

In dit hoofdstuk wordt eerst de toegepaste methodologie geschetst (werkwijze, planning, aanpak, strategie van het veldwerk). Daarna worden de resultaten van het veldonderzoek beschreven. Aan de hand van de beschrijvingen van de resultaten van het onderzoek wordt een interpretatie gegeven van de gevonden sporen. De vondsten worden beschreven in het volgende hoofdstuk.

3.1 Methodologie

De prospectie met ingreep in de bodem bestond uit een standaard proefsleuvenonderzoek waarbij de methode van continue sleuven werd gebruikt. Parallele ononderbroken proefsleuven werden aangelegd over het volledige perceel, waarbij de afstand tussen de proefsleuven niet meer dan 15 m bedroeg. Hierbij werd ca. 10% van het terrein geprospecteerd door middel van proefsleuven en ca. 2,5% door middel van kijkvensters en/of dwarssleuven. De zijden van de kijkvensters waren maximaal

³⁷ Derieuw & Reyns 2011 en Reyns & Bruggeman 2012.

de afstand tussen twee sleuven en voldoende groot om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. De positie van deze sleuven werd, in samenspraak met de opdrachtgever en het Agentschap vooraf vastgelegd. De proefsleuven (Bijlage 8.2.1 Overzichtsplan) werden uitgezet door een landmeter (Figuur 11).

Binnen het ca. 1,24 ha. groot onderzoeksgebied werd 1595,25 m² onderzocht in 13 proefsleuven/werkputten. Er werden 4 kijkvensters aangelegd. Werkputten 1 tot en met 10 en 12 hadden dezelfde ZW-NO oriëntatie, terwijl werkputten 11 en 13 NW-ZO georiënteerd waren (Bijlagen 8.2.2, 8.2.3 en 8.2.4). Het maaiveld bevond zich op een hoogte van om en bij de 9,8 m +TAW. Het vlak werd aangelegd op een diepte van omstreeks 9,3 m +TAW.

De sleuven werden aangelegd met behulp van een kraan op rupsbanden van 21 ton met gladde graafbak van 2 m. In elke sleuf werd machinaal één vlak aangelegd op het archeologisch relevante en leesbare niveau; dit onder begeleiding van minstens één archeoloog. Vervolgens werd het vlak manueel bijgeschaafd, zodat de sporen het best zichtbaar waren en meteen konden worden ingekrast.

Figuur 11: Inplanting proefsleuven en kijkvensters binnen het plangebied.

Van alle sleuven werden overzichtsfoto's gemaakt en van alle sporen ook detailfoto's. De sleuven en sporen werden ingetekend door middel van een *Robotic Total Station* (RTS) en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Indien een spoor zich tegen de putwand bevond, werd het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Sporen-, foto- en vondstenlijsten werden digitaal geregistreerd in het veld. Gebruik makend van het programma *Autocad* werden de verzamelde data van de opgravingsvlakken verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk grondplan.

Enkele sporen (S.10, S.25 en S.26) werden gecoupeerd in functie van de onderzoeksvragen. Het couperen werd aangevuld met enkele boringen met een edelmanboor om een inschatting te maken van de gemiddelde diepte van de sporen.

Aanvankelijk werden profielputten machinaal aangelegd, tot 60 cm onder het vlak. Door de hoge GWT stortten deze profielen zeer snel in, waardoor is besloten de profielen handmatig te zetten, tot een schopsteek onder het vlak (ca. 30 cm). De locatie ervan stond in functie van het inzicht in de lokale bodemopbouw (en de diepte van verstoring). Bij elke profielput werd de absolute hoogte van het maaiveld genomen en op het plan aangeduid. Deze bodemprofielen werden opgemeten, opgekuist, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven per horizont op basis van de bodemkundige registratie- en beschrijvingsmethodes.

Meteen na afloop van het onderzoek werden de proefsleuven gedicht om verdere degradatie en instabiliteit van het terrein te voorkomen. Dit gebeurde met instemming van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

3.2 Bodem / Stratigrafie van de onderzoekslocatie

Uit de bodemprofielen (Figuur 12 en Figuur 13) bleek dat in het ganse plangebied een vrij homogene bodemopbouw aanwezig was. Over het algemeen bestond de bovengrond in het plangebied uit een ca. 40-70 cm dikke, antropogene humus A-horizont, bestaande uit donkerbruingrijs, zwak humeus, zwak tot matig siltig zand (Aap-horizont). Deze humeuze bovengrond was vrij homogeen van opbouw, en er waren geen sporen van verschillende lagen of fasen in het humeuze dek zichtbaar.

Hieronder bevond zich in de meeste profielen onmiddellijk het onverstoorde moedermateriaal, de C-horizont. De grens met de bovenliggende A-horizont was scherp, maar in een aantal profielen was sprake van een intensieve mate van bioturbatie tussen de humeuze bovengrond en de natuurlijke ondergrond.

De eerste decimeters van het natuurlijke moedermateriaal bestonden uit matig tot sterk siltig zand (1C-horizont), maar op grotere diepte ging het profiel over in sterk zandige leem (2C-horizont). Vermoedelijk betreft het hier een pleistoceen, fluviatiel substraat. Deze laag was groengeel van kleur en bevatte veel oxidatie- en reductievlekken. Ook in de 1C-horizont waren gleyverschijnselen aanwezig, evenals concreties. Dit was het gevolg van de slechte permeabiliteit van het onderliggende substraat voor het regenwater, waardoor een schijnwatertafel is ontstaan.

In enkele werkputten was onder de humeuze A-horizont nog een deels afgetopte, roodbruine Bir-horizont aanwezig. Deze was met name aanwezig in werkputten 8, 10, 11 (zij het enigszins verstoord), 12 en 13 (Figuur 13). In deze laatste twee profielen was ook nog een donkergrijze Bh-horizont intact.

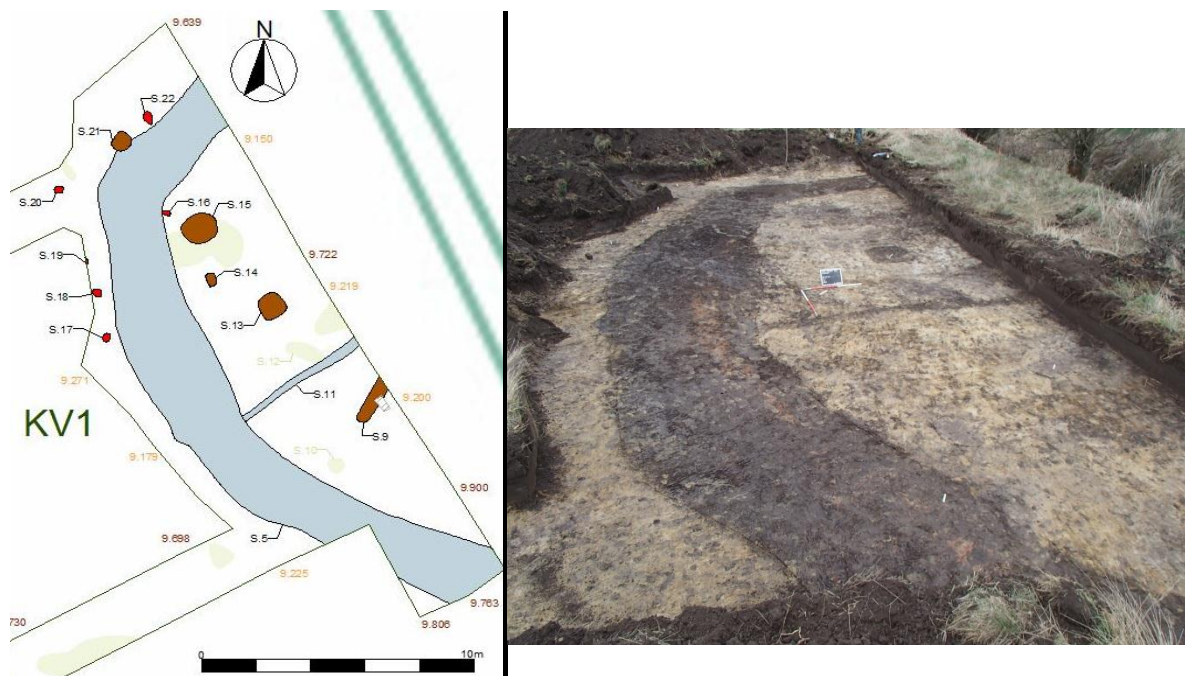
Figuur 12: Foto van Profiel 1 in werkput 1 (links) en Profiel 7 in werkput 7 (rechts).

Figuur 13: Foto van Profiel 10 in werkput 10 (links) en Profiel 13 in werkput 13 (rechts).

3.3 Sporen en structuren (Bijlage 8.1 Lijsten)

Binnen dit vooronderzoek werden 32 spoornummers uitgedeeld. Het gaat hier om 10 natuurlijke sporen en 22 antropogene sporen waaronder grachten/greppels, kuilen, paalkuilen en een recent ploegspoor.

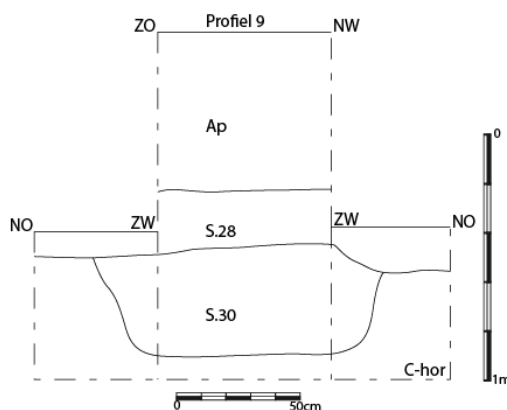

Figuur 14: Detailplan en foto van kijkvenster 1 (KV1) met gracht S.5 en (paal)kuilen.

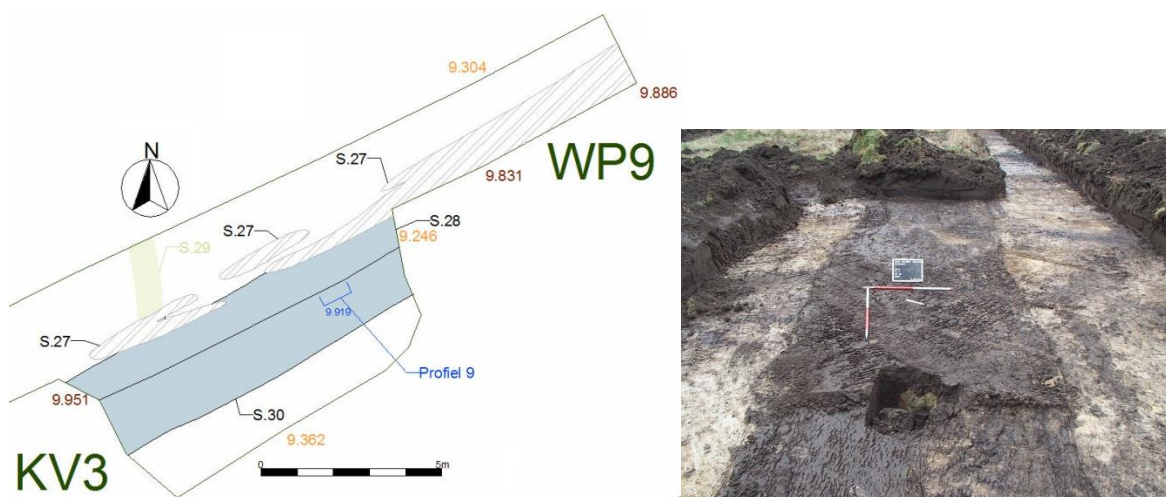
In het zuidelijke deel van het plangebied (Bijlage 8.2.2 Grondplan Deel 1) werden vooral natuurlijke sporen aangetroffen en vele recente verstoringen. Werkput 1 bevatte zo slechts natuurlijke sporen. Werkput 4 bevatte vele verstoringen. Deze ligt in de onmiddellijke nabijheid van een perceelsgrens. Mogelijk is de verstoring afkomstig van een tandenbak, vermoedelijk gebruikt ter verwijdering van de begroeiing op de grens van het perceel. S.3, in werkput 2, en S.8, in werkput 3, zijn eenzelfde greppel. Op het oostelijk uiteinde van deze werkputten werd een groot kijkvenster (KV1) aangelegd rondom gracht S.5 om het verdere verloop hiervan vast te leggen (Figuur 14). Deze zone bleek veel potentieel te hebben. De gracht, donkerbruin van kleur met een band verbrande leem centraal en met ijzerinclusies en houtskoolresten, is ca. 3 m breed en halfcirkelvormig met binnenin de cirkel enkele grote (paal)kuilen. Spoor 10 werd gecoupeerd, maar bleek natuurlijk te zijn. De gracht lijkt geënt op de bestaande beekbedding die tevens de perceelsgrens vormt. Mogelijk zijn dit de restanten van een omgrachte site waarbij het grachtensysteem mogelijk handig gebruik heeft gemaakt van een beekbedding. Het resterende deel van de gracht bevindt zich mogelijk op aanpalend perceel. Er is een enkele vondst gehaald uit de gracht: Andenne, datering 10^e-12^e eeuw (mogelijk echter in gebruik tot in de 14de eeuw in deze regio³⁸). Er werd een boring geplaatst in deze gracht met volgend resultaat: eerst bevindt zich een 10 cm dikke laag met donker materiaal, waarna een 30 cm dikke laag verbrande leem werd aangetroffen, die ook dagzoomde. Eronder zat nog een 30 cm dik pakket

³⁸ Informatie Koen De Grootte, e-mailcommunicatie 12 februari 2014.

zandiger materiaal. Deze gracht bleek op die locatie 70 cm diep. Gezien de verbrande leemlaag wordt vermoed dat niet het diepste punt van de gracht is aangeboord. Uit de boring is bovendien gebleken dat het grondwater in deze zone erg hoog staat. Buiten de grachtcirkel werden ook nog verschillende paalkuiltjes en een grote (paal)kuil aangetroffen. De grote paalkuil buiten de gracht ligt in lijn met de grote paalkuilen binnen de gracht. De afstand tussen deze sporen is ca. 4m³⁹. De oversnijding van de gracht met de grote paalkuil is niet met zekerheid waargenomen.

Figuur 15: Tekening van Profiel 9 met doorsnede van gracht S.30 en laag S.28.

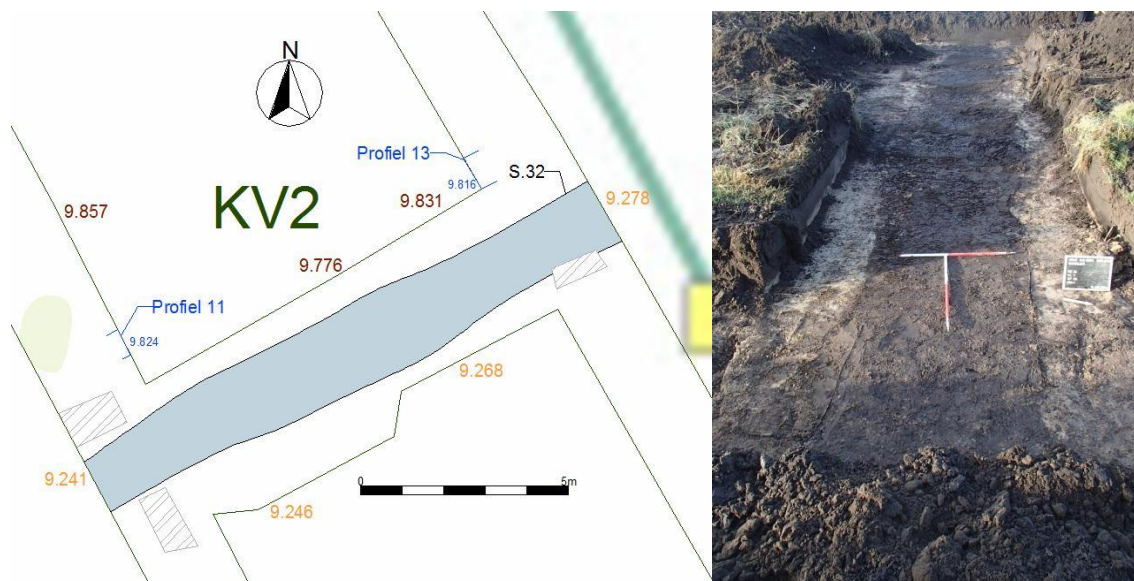
Figuur 16: Detailplan en foto van kijkvenster 3 (KV3) met gracht S.30 en laag S.28.

Kijkvenster 4 werd aangelegd rondom sporen S.6 en S.7. Deze leken mogelijk een kuil met aanliggende greppel te zijn. Na het graven van het kijkvenster werd echter duidelijk dat het hier ging om een groot natuurlijk spoor.

In het noordelijke deel van het plangebied (Bijlagen 8.2.3 Grondplan Deel 2 en 8.2.4 Grondplan Deel 3) werden eveneens vooral natuurlijke sporen en recente sporen en verstoringen aangetroffen. Sporen 25 en 26 werden gecoupeerd. S.25 bleek natuurlijk te zijn en S.26 was een restant van een diepere ploegvoor. In werkput 9 werd een grote vlek aangetroffen, eerst als lokale microdepressie geïnterpreteerd. Na het plaatsen een profiel (Profiel 9) ter hoogte van deze vlek echter, ontdekten we dat het hier duidelijk om een gracht ging (Figuur 15). Kijkvenster 3 (Figuur 16) werd hier aangebracht

³⁹ Afstand tussen de middelpunten van de kuilen.

om de volledige breedte van deze gracht te vatten. Deze is ca. 2,6 m breed en ca. 66 cm diep. Deze kreeg de spoornummers 28 en 30, waarbij S.28 een laag (ca. 15-20cm) is die bovenop de gracht werd aangetroffen. De gracht zelf kreeg spoornummer S.30 en is donkerbruin met lichtgele vlekken, ze bevatte een beetje houtskool en baksteen.

Figuur 17: Detailplan en foto van kijkvenster 2 (KV2) met gracht S.32.

In werkput 11 bevond zich een recente gracht en enkele verstoringen. In werkput 13 werd tenslotte ook nog een gracht aangetroffen (S.32). Om het verloop hiervan na te gaan werd een kijkvenster (KV2) (Figuur 17) gegraven in de richting van werkput 11. Deze gracht is bijna 2 m breed en ca. 40 cm diep. De vulling is donkerbruin van kleur, inclusies konden niet opgemerkt worden. Op ca. 25 cm diepte werd de grond hier al aanzienlijk natter. Waarschijnlijk zijn de greppels restanten van oudere perceelsgreppels of afwateringsgreppels die mogelijk op oudere kaarten te zien zijn. Ze lopen parallel aan de bestaande Schoolstraat. De sleuven aan de weg leken drogere gronden te bevatten, maar bleken op 20-30 cm diepte aanzienlijk natter.

4 Vondstmateriaal

Er werd slechts één stuk aardewerk ingezameld. Dit stuk is afkomstig uit spoor S.5, de gracht uit kijkvenster 1. Het gaat hier om een wandscherf Andenne-aardewerk met een vermoedelijke datering in de 10de-12de eeuw. Echter deze aardewerksoort wordt in de regio (op de rand van het verspreidingsgebied hiervan in de volle en late middeleeuwen) in gebruik genomen tot in de 14de eeuw⁴⁰.

⁴⁰ Informatie Koen De Groote, e-mailcommunicatie 12 februari 2014.

5 Besluit en waardering

Er werd binnen het plangebied 1595,25 m² onderzocht. Er werden 13 proefsleuven en 4 kijkvensters aangelegd.

In de aangelegde proefsleuven werden 32 sporen aangetroffen. Hieronder bevinden zich bewoningssporen (kuilen, grachten, paalkuilen) die mogelijk behoren tot een landelijke nederzetting uit de volle middeleeuwen. Het gaat hier om een omgrachte site, maar het is nog onduidelijk wat deze exact inhoudt. De gracht, die hier ca. 3 m breed is, blijkt te smal om te kunnen spreken van een neerhof of klassieke site met walgracht. In geval de gracht rond zou zijn, zou de binnenoppervlakte van de omgrachting vrij klein te noemen zijn (de buitendiameter van de gracht zou in dit geval van ca. 27 m zijn). Er werden in de omgeving nog geen vergelijkbare sites aangetroffen. De datering van de gracht is bovendien slechts gebaseerd op 1 aardewerkvondst van het type Andenne (ook wel Maaslands Wit genaamd). Deze aardewerkgroep blijkt in de regio gebruikt tot vlot in de 14de eeuw. De regio van Heist ligt namelijk op de rand van het verspreidingsgebied van dit aardewerk in de volle en late middeleeuwen⁴¹. Deze sporen kunnen een hoge informatieve waarde hebben en zijn zeker behoudwaardig, waarbij behoud *ex situ* noodzakelijk is, indien behoud *in situ* niet mogelijk blijkt. Het is nog niet zeker dat de aangetroffen sporen binnen en buiten de gracht een gebouwplattegrond zullen vormen, bovendien kan de optie van een artisanale activiteit op deze locatie ook niet uitgesloten worden. Deze informatie kan bijzonder verrijkend zijn voor de regio en tijdperiode. Verder archeologisch onderzoek zal hier dus voor verduidelijking moeten zorgen. De andere grachten in het plangebied lijken op basis van hun vulling een veel jongere datering te hebben. Deze sporen lijken minder waardevolle informatie te bevatten, ze zijn zeker niet uitzonderlijk, eerder veelvoorkomend en kunnen bijgevolg als gedenkwaardig gecategoriseerd worden. De zone met deze sporen kan vervolgens archeologisch vrijgegeven worden.

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Het doel van de prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. Zijn er sporen aanwezig?

Ja. Er werden 32 sporen geregistreerd.

2. Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?

Er zijn 10 natuurlijke sporen en 22 antropogene sporen.

3. Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?

⁴¹ Informatie-uitwisseling wetenschappelijke begeleiding e-mailcommunicatie 12 februari.

De sporen zijn goed bewaard. Er is sprake van een vrije jonge datering van de meeste sporen, er zijn over het grootste deel van het gebied zeer weinig verstoringen. De hoge grondwatertafel kan wel invloed hebben op de bewaring van de sporen.

4. Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

De sporen ter hoogte van kijkvenster 1 maken heel waarschijnlijk deel uit van een groter geheel in relatie met de gracht (S.5) (Figuur 14).

5. Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

Een deel van de aangetroffen antropogene sporen zijn recent. Andere sporen kunnen vermoedelijk in de middeleeuwen (volle middeleeuwen?) gedateerd worden. De greppels op het noordelijk perceel dateren vermoedelijk in de nieuwe tijden.

6. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

Men dient rekening te houden met de grondwaterstand. De grond op deze locatie is zeer nat. Bovendien is er vermoedelijk een relatie tussen de vindplaats en de aanpalende beekbedding.

7. Is er microreliëf bewaard in het plangebied? Is de uitloper van de zandrug nog waarneembaar op het terrein?

De hoogtemetingen op het terrein lijken niet te wijzen op de aanwezigheid van microreliëf. Het plangebied lijkt dan ook te liggen op een oostelijke uitloper van de zandrug, waardoor het volledige terrein vlak blijft. De hoogte van het aangelegde vlak is mogelijk hierdoor overal gelijkaardig. De zandrug is niet waarneembaar op het terrein.

8. Is er een relatie tussen de microtopografie en de aangetroffen sporen?

Aangezien er geen microtopografie kan aangewezen worden, kan hier dus ook geen relatie bepaald worden.

9. Strekt de site zich nog uit naar de aanpalende percelen?

Ja. De vindplaats bestaande uit gracht met bijhorende sporen, die zich in kijkvenster 1 bevindt, zal zeer waarschijnlijk op het aanliggende perceel verder lopen.

5.2 Advies

Een vlakdekkende opgraving rondom de bewoningssporen (kuilen, grachten, paalkuilen) die mogelijk behoren tot een landelijke nederzetting uit de volle middeleeuwen wordt hier aangeraden. Gezien er geen vergelijkbare voorbeelden konden gevonden worden in de regio en er ook geen afbakening kan plaatsvinden door middel van de archeologische sporen op het terrein, werd een afbakening voorgesteld tot nabij de eerst volgende lege sleuf in het noorden en tot de aanpalende beek in het oosten, gezien deze mogelijk in relatie zou kunnen staan met de vindplaats. De meest zuidelijke lijn van het plangebied werd verkozen als uiterste rand van de advieszone, zodat de bewoningssporen, hierdoor centraal binnen de advieszone, maximaal omsloten worden binnen het plangebied.

Figuur 18: Detailplan met aanduiding (gearceerd) van de advieszone.

Een opgraving in dit deel van het plangebied zou inzicht kunnen bieden in de precieze aard, interpretatie, verspreiding en datering van de sporen en de vindplaats. Tevens kan nader onderzoek aantonen of er in het plangebied (een deel van) een huisplattegrond en/of andere structuren aanwezig zijn. Tijdens het vervolgonderzoek moet ook rekening gehouden worden met de grondwaterstand en de relatie van de vindplaats met de aanpalende beek.

Op basis van deze bevindingen adviseert BAAC om ca. 1866 m² vlakdekkend op te graven (Bijlage 8.2.5 Advieskaart) (Figuur 18). Hierin wordt de volledige gracht vervat en een deel van de omliggende zone om eventuele sporen van activiteiten buiten de gracht op te sporen.

6 Bibliografie

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2014a: *Kleurenorthofoto's* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2014b: *Digitale bodemkaart Vlaanderen* [online], <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/#> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2014: *Heist-op-den-Berg* [online], <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

DERIEUW M. e.a. 2012: *Archeologisch vooronderzoek Heist-op-den-Berg - Werfsesteenweg*, rapporten All-Archeo 117.

DERIEUW M. & REYNS N. 2011: *Archeologisch vooronderzoek Heist-Op-Den-Berg - Lostraat*, Rapporten All-Archeo bvba 050.

DIGITALE BIBLIOTHEEK VAN DE KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE 2014a: *Ferrariskaart Heijstenberg* [online], http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html / www.geopunt.be, (geraadpleegd op 30 januari 2014).

DIGITALE BIBLIOTHEEK VAN DE KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE 2014b: *Atlas cadastral parcellaire de la Belgique* [online], http://dgtl.kbr.be:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=10915.xml&dvs=1380632073490~384&locale=nl_BE&search_terms=heist+op+den+berg&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=1&usePid1=true&usePid2=true / www.geopunt.be (geraadpleegd op 30 januari 2014).

DOV VLAANDEREN 2014a: Databank Ondergrond Vlaanderen [online], <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

DOV VLAANDEREN 2014b: Databank Ondergrond Vlaanderen *Geografisch Zoeken* [online], <https://dov.vlaanderen.be/dov/DOVInternet/startup.jsp> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

GEMEENTE HEIST-OP-DEN-BERG 2014: *Geschiedenis – Verleden van Heist in vogelvlucht*, http://www.heist-op-den-berg.be/Geschiedenis-Geschiedenis_5.html (geraadpleegd op 30 januari 2014).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2014a: Heist-op-den-Berg. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online]. ID 20095, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/20095> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2014b: Heist-op-den-Berg. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online]. ID 20613, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/20613> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2014c: Schoolstraat. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online]. ID 545 <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/545> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2014d: Schoolstraat – Dubbelschool en onderwijswoningen. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online]. ID 3049, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/3049> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2014e: Schoolstraat – Burgerwoning. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online]. ID 3056, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/3056> (geraadpleegd op 30 januari 2014).

KREKELBERGH N. & DE CLEER S. 2013: *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem - Heist-op-den-Berg Biekorfstraat*, BAAC Vlaanderen Rapport 84.

PROVINCIE ANTWERPEN 2014a: *Topografische kaarten NGI* [online], http://www.provant.be/bestuur/grondgebied/gis/digitale_kaarten/index.jsp (geraadpleegd op 30 januari 2014).

PROVINCIE ANTWERPEN 2014b: *Atlas der Buurtwegen (1841)* [online], http://www.provant.be/bestuur/grondgebied/gis/digitale_kaarten/index.jsp (geraadpleegd op 30 januari 2014).

REYNS N. & BRUGGEMAN J. 2012: *Archeologische opgraving Heist-op-den-Berg - Lostraat*, Rapporten All-Archeo bvba 059.

7 Lijst met figuren

Figuur 1: Situering onderzoeksgebied op de topografische kaart.....	1
Figuur 2: Situering onderzoeksgebied op een orthofoto.	3
Figuur 3: Situering onderzoeksgebied op de kadasterkaart.....	3
Figuur 4: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen.	5
Figuur 5: Situering onderzoeksgebied op de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (Ferrariskaart) (1771-1778).	10
Figuur 6: Situering onderzoeksgebied op de Atlas van de Buurtwegen (ca. 1840).	10
Figuur 7: Situering onderzoeksgebied op de kaart van Vandermaelen (1846 – 1854).	10
Figuur 8: Situering onderzoeksgebied op de Poppkaart (1842 – 1879).	11
Figuur 9: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met vindplaatsen in de onmiddellijke omgeving.....	12
Figuur 10: Aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) en de besproken locaties (blauw) 1: locatie 102683; 2: locatie 101946 en locatie 103233; 3: Isschotweg, Itegem; 4: Biekorfstraat, Heist-op-den-Berg; 5: locatie 162991; 6: Cuperuslei-Bossestraat, Heist-op-den-Berg; 7: locatie 159292; 8: Maalhofdijk, Heist-op-den-Berg.....	13
Figuur 11: Inplanting proefsleuven en kijkvensters binnen het plangebied.	15
Figuur 12: Foto van Profiel 1 in werkput 1 (links) en Profiel 7 in werkput 7 (rechts).	17
Figuur 13: Foto van Profiel 10 in werkput 10 (links) en Profiel 13 in werkput 13 (rechts).	17
Figuur 14: Detailplan en foto van kijkvenster 1 (KV1) met gracht S.5 en (paal)kuilen.....	18
Figuur 15: Tekening van Profiel 9 met doorsnede van gracht S.30 en laag S.28.....	19
Figuur 16: Detailplan en foto van kijkvenster 3 (KV3) met gracht S.30 en laag S.28.	19
Figuur 17: Detailplan en foto van kijkvenster 2 (KV2) met gracht S.32.	20
Figuur 18: Detailplan met aanduiding (gearceerd) van de advieszone.....	23

8 Bijlagen

8.1 Lijsten

8.1.1 Sporenlijst

8.1.2 Fotolijst

8.1.3 Vondstenlijst

8.1.4 Profielenlijst

8.2 Kaartmateriaal

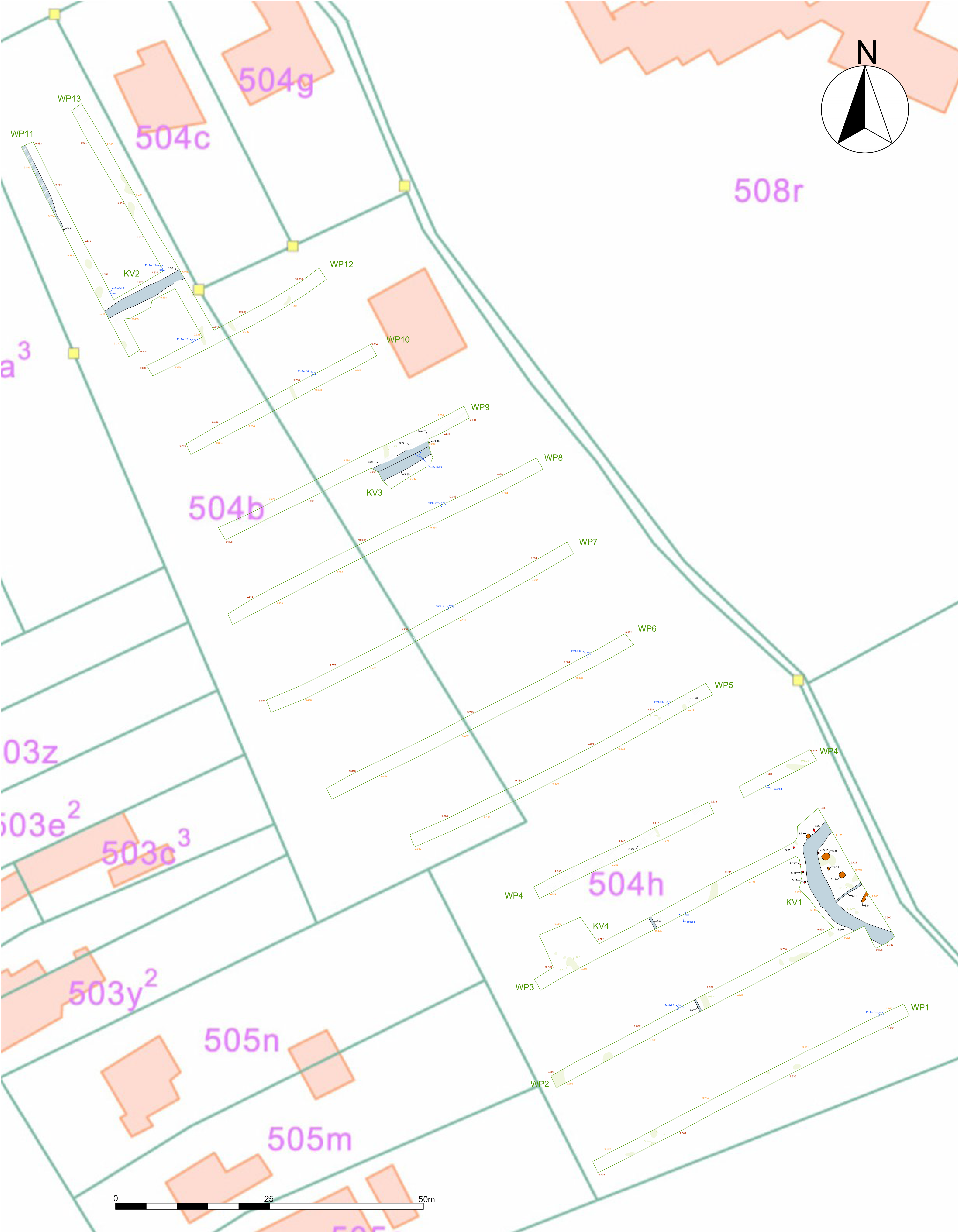
8.2.1 Overzichtsplan

8.2.2 Grondplan Deel 1

8.2.3 Grondplan Deel 2

8.2.4 Grondplan Deel 3

8.2.5 Advieskaart

BAAC

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

Heist op den Berg
Schoolstraat
Overzichtsplan

Bijlage 8.2.1
Dosnr: 2014-034 Vergunningsnr: 2014/023

Legende

Werkput

Profiel

10.01

TAW MV Profiel

10.01

TAW MV

10.01

TAW VL1

Verstoring / Recent Natuurlijk

Gracht/Greppel

Kuil

Paalkuil

Heist op den Berg
Schoolstraat

Grondplan Deel 1
Bijlage 8.2.2

Dosnr: 2014-034 Vergunningsnr: 2014/023

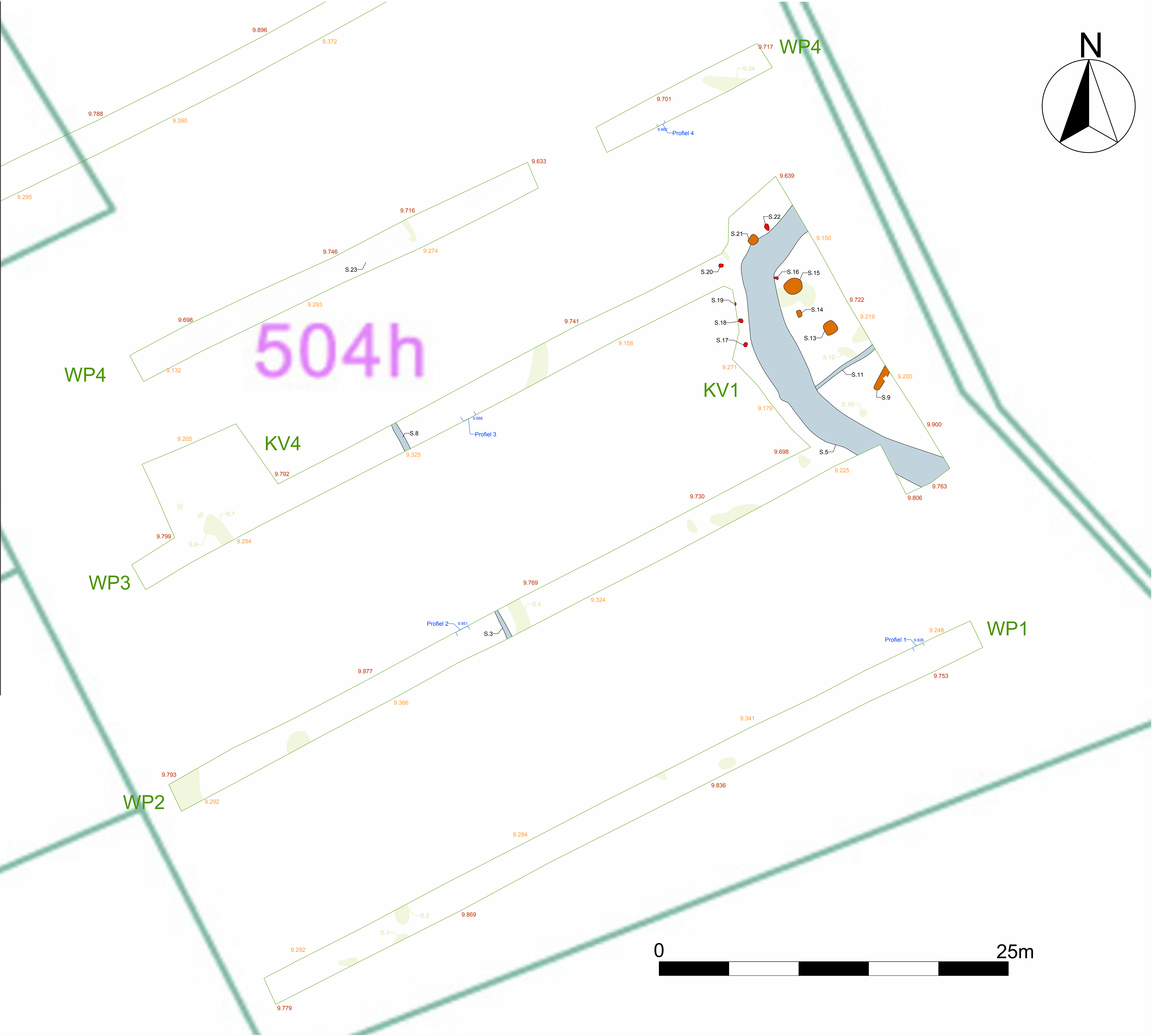
Legende

- Werkput
- Profiel
- 10.01

 TAW MV Profiel
- 10.01

 TAW MV
- 10.01

 TAW VL1
- Verstoring / Recent
- Natuurlijk
- Gracht/Greppel
- Kuil
- Paalkuil

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

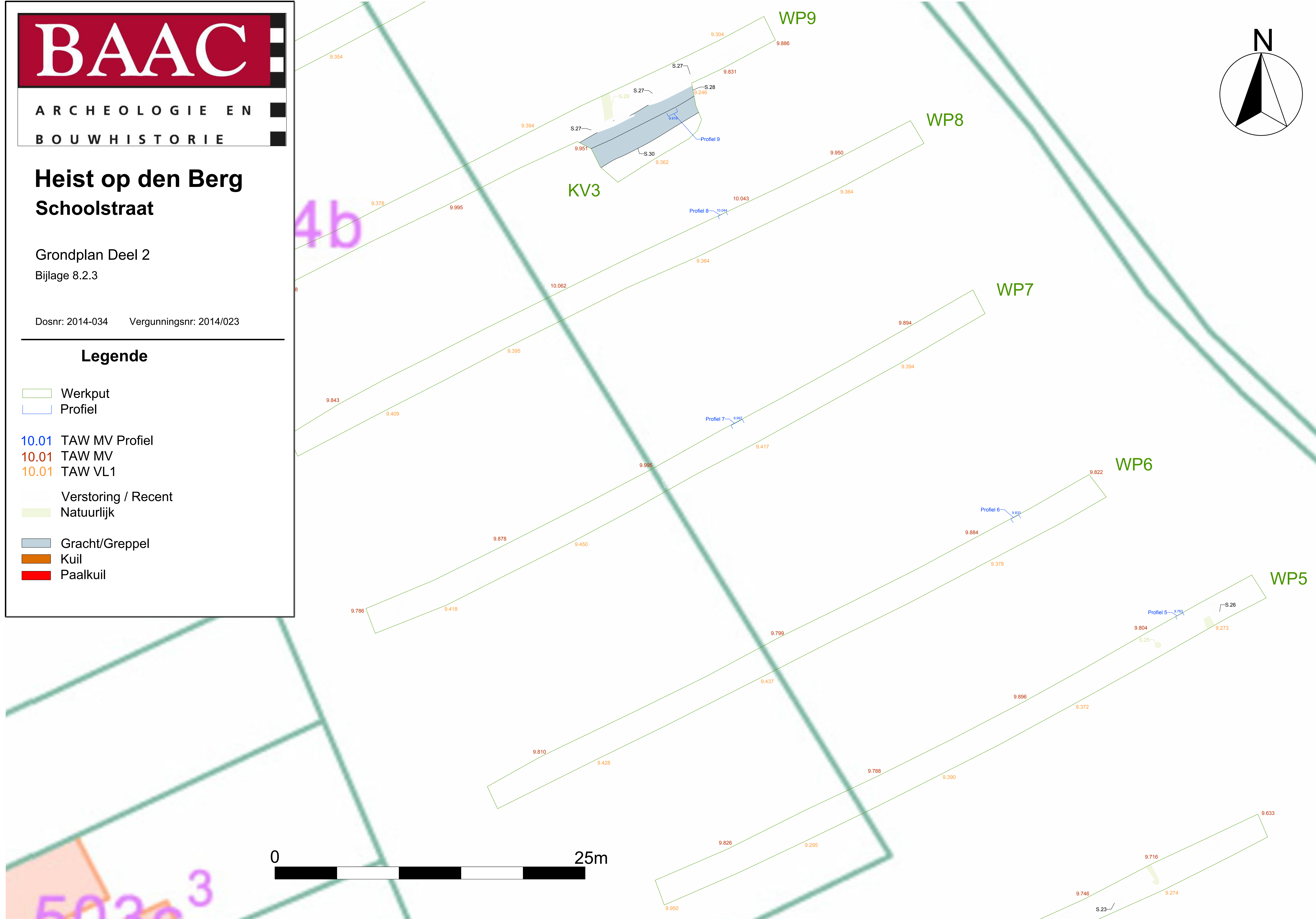
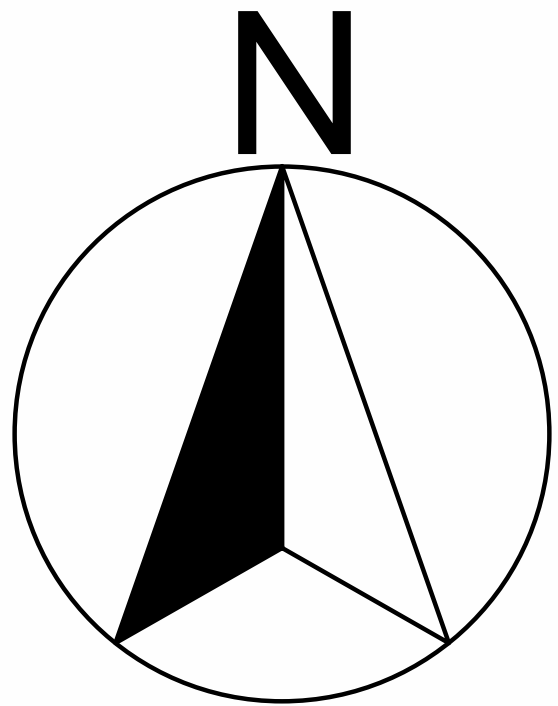
Heist op den Berg
Schoolstraat

Grondplan Deel 2
Bijlage 8.2.3

Dosnr: 2014-034 Vergunningsnr: 2014/023

Legende

- Werkput
- Profiel
- 10.01 TAW MV Profiel
- 10.01 TAW MV
- 10.01 TAW VL1
- Verstoring / Recent
- Natuurlijk
- Gracht/Greppel
- Kuil
- Paalkuil

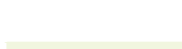

Heist op den Berg

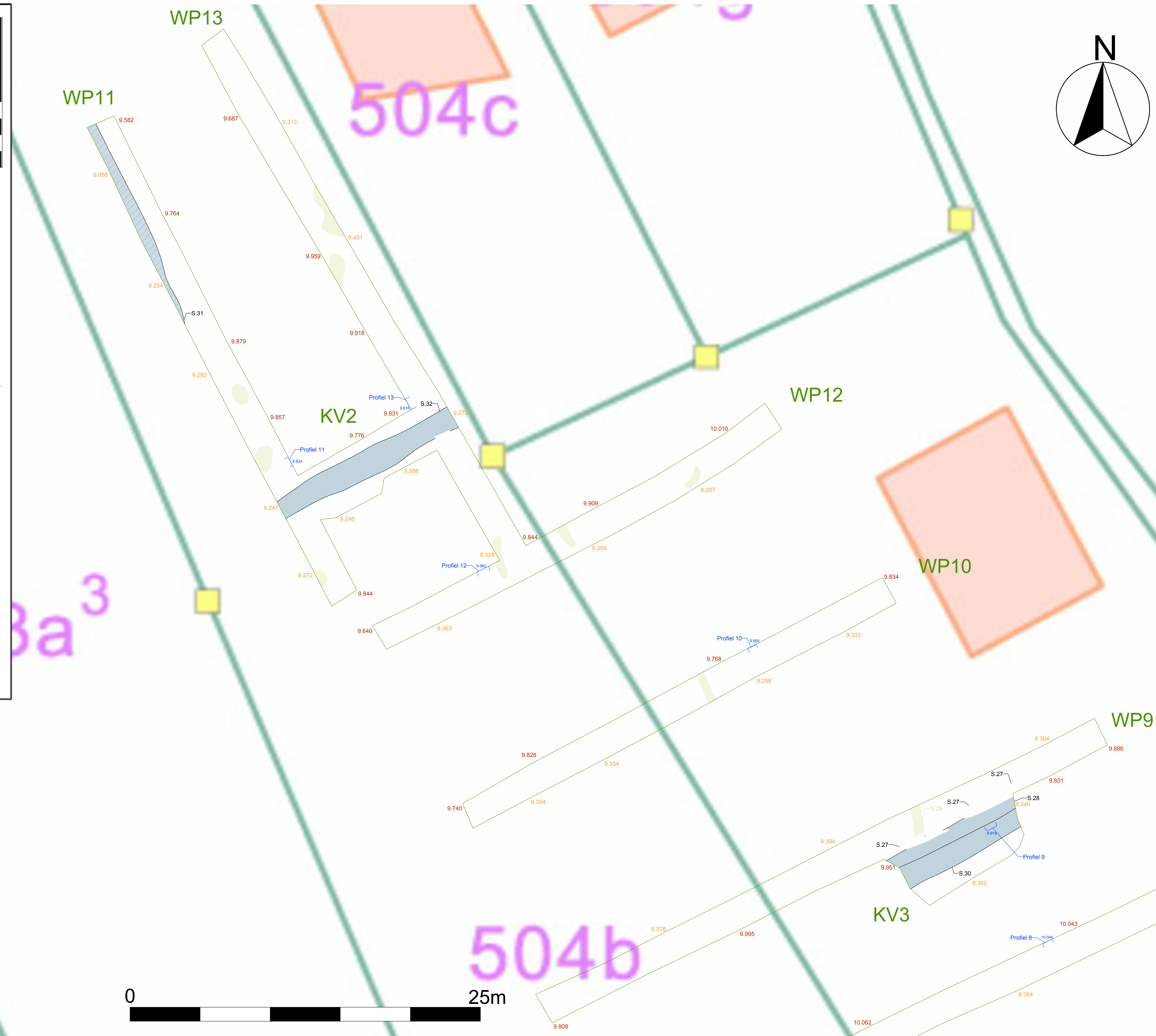
Schoolstraat

Grondplan Deel 3
Bijlage 8.2.4

Dosnr: 2014-034 Vergunningsnr: 2014/023

Legende

	Werkput
	Profiel
	TAW MV Profiel
	TAW MV
	TAW VL1
	Verstoring / Recent
	Natuurlijk
	Gracht/Greppel
	Kuil
	Paalkuil

Heist op den Berg
Schoolstraat

Adviesplan
Bijlage 8.2.5

Dosnr: 2014-034 Vergunningsnr: 2014/023

Legende

- Werkput

Profiel

10.01 TAW MV Profiel

10.01 TAW MV

10.01 TAW VL1

Verstoring / Recent

Natuurlijk

Gracht/Greppel

Kuil

Paalkuil

Advieszone

